

Міжнародний гуманітарний університет
ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ
Циклова комісія зі спеціальності Дизайн

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ОК.03 ІСТОРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ

Галузь знань

02 Культура і мистецтво

Спеціальність

022 Дизайн

Назва освітньо-професійної програми

«Дизайн»

Рівень освіти

фахова передвища

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail
Викладач вищої категорії Семко Яна Сергіївна	+38(096) 177-17-47	epk.mgu.odessa@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО ДИСЦИПЛІНИ

Історія української культури – дисципліна, яка формує ідентичність і національну самоповагу, концентрує у собі такі взаємопов'язані речі, як національна мова, традиції та історична пам'ять. Навчальна дисципліна «Історія української культури» дає уявлення про основні етапи розвитку української культури, забезпечує розуміння системного зв'язку всіх складових культури – мистецтва, етнографії, матеріальної і духовної культури, спрямована на збагачення і розширення гуманітарної підготовки здобувачів, формування творчої активності майбутніх фахівців, сприяє формуванню ціннісних орієнтацій та світогляду здобувачів освіти. Вводячи здобувача у світ української культури з її основними науковими проблемами і дискурсами, автор намагається представити головні історичні віхи, викладає процес становлення усіх напрямів розвитку культури, простежити процес формування національно-культурних цінностей, поширення нових стилів мистецтва, констатовано зв'язок часів через збереження і розвиток культурних традицій у контексті сучасного культурологічного підходу до культури України як комплексної системи. Автор прагне розглядати історію української культури крізь призму трьох основних проблем: творення певного типу суспільства – умовно кажучи, певної цивілізації; системи спільних цінностей – матеріальних, духовних; та розвитку менталітету історичної людини тобто ідеології. Увагу приділено також з'ясуванню низки теоретичних питань щодо сутності культури, її структури,

взаємозв'язку з економічними, політичними та іншими суспільними процесами, співвідношенню загальнолюдських та національних культурних цінностей, традиціям та новаціям у культурі.

Метою навчальної дисципліни є формування уявлень про визначальні ментальні особливості і художньо-естетичні прояви різних етапів української культури та уявлень про Україну як націю художньо-естетичного гатунку. Викладання навчальної дисципліни «Історія української культури» спрямоване на вивчення здобутків української матеріальної та духовної культури від її витоків до сьогодення, можливостей запозичення культурних цінностей інших народів, порівняльного аналізу ролі і місця української культури в контексті світових та європейських культуротворчих процесів.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

У процесі реалізації програми навчальної дисципліни «Історія української культури» формуються наступні компетентності із передбачених освітньо-професійною програмою:

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати типові спеціалізовані задачі та вирішувати практичні проблеми в сфері дизайну або у процесі навчання, що вимагає застосування положень і методів графічного дизайну та характеризується певною невизначеністю умов; нести відповідальність за результати своєї діяльності; здійснювати контроль інших осіб у визначених ситуаціях.

Загальні компетентності (ЗК)

ЗК2. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 5. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

Спеціальні (фахові) компетентності (СК)

СК1. Здатність застосовувати теоретичні знання в області мистецтва та дизайну, враховувати традиційні та сучасні культурно-мистецькі процеси й практики у власній професійній діяльності.

СК 7. Здатність здійснювати професійну діяльність відповідно до актів законодавства та міжнародних стандартів

СК 13. Здатність інтегрувати знання декоративно-прикладного мистецтва та орнаментики в процесі художньо-проектної діяльності графічного дизайну.

Навчальна дисципліна «Історія української культури» забезпечує досягнення **результатів навчання (РН)**, передбачених освітньо-професійною програмою:

РН 2. Діяти на основі етичних принципів, правових і безпекових норм у професійній діяльності з урахуванням культурних, релігійних, етнічних відмінностей та національних особливостей.

РН 8. Використовувати успішні українські та закордонні дизайнерські практики

РН 18. Використовувати в професійній діяльності надбання національної самоідентифікації засобами та методами дизайн-проектування через досвід кращих традицій декоративно-прикладного мистецтва і орнаментики.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знати:

- цивілізаційні витоки і детермінанти української культури;
- сутність дисципліни, її структуру;
- основні етапи розвитку української культури, основні світоглядні засади, базові цінності, форми розвитку, найбільш вагомні художньо-мистецькі, інтелектуальні та суспільні здобутки, які є визначальними для сучасного етапу розвитку української культури;
- сучасні тенденції розвитку знань про українську культуру;
- світоглядні особливості української культури та їхній зв'язок із національним характером;
- найбільш відомих діячів української культури та їхній творчий доробок;
- основні школи українського мистецтва, науки та літератури.

Вміти:

- самостійно аналізувати та пояснювати культурологічні поняття, терміни і феномени;
- порівнювати культурно-мистецькі явища різних епох;
- самостійно визначати приналежність культурно-мистецьких пам'яток до відповідних культурно-історичних епох;
- оцінювати значення культурних досягнень українського народу та внесок у них видатних діячів культури України;
- враховувати сучасні проблеми розвитку української культури в умовах європейської інтеграції та глобалізації під час виконання професійних обов'язків;
- використовувати набуті знання, вміння та навички в обраній за фахом практичній роботі.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Рік навчання	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
3	90	30	16	44	2 (на основі БЗСО) 1 (на основі ПЗСО)	3 (на основі БЗСО) 1 (на основі ПЗСО)	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин			
	всього	у тому числі		
		лекц.	практ.	сам. роб.
Тема 1. Вступ. Суть культури. Основні концепції культури.	12	4	2	6
Тема 2. Найдавніші культури на території України.	12	4	2	6
Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.	12	4	2	6
Тема 4. Культура епохи Відродження та доби Просвітництва (XIV - XVIII ст.)	12	4	2	6
Тема 5. Культура України другої половини XVIII-XIX століття.	12	4	2	6
Тема 6. Українська культура кінця XIX – XX століття.	12	4	2	6
Тема 7. Сучасна українська культура	18	6	4	8
Всього годин	90	30	16	44
Підсумковий контроль – залік				

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Дисципліна «Історія української культури» забезпечена навчально-методичним матеріалом за темами для виконання практичної та самостійної роботи, методичними рекомендаціями до виконання завдань, рекомендованою (основною і додатковою) літературою, зокрема в електронному вигляді, розроблені критерії оцінювання. Освітній процес відбувається в аудиторіях, що забезпечені доступом до Інтернет-мережі з використанням сучасного інформаційно-комунікаційного обладнання (комп'ютери, мультимедійна дошка, проектор), інформаційних систем (веб-сайт коледжу, он-лайн сервіс і ресурси бібліотечних каталогів, репозитарій).

6. САМОСТІЙНА РОБОТА

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p>Тема 1. Загальнотеоретичні основи курсу «Історія української культури» як навчальна дисципліна.</p> <ol style="list-style-type: none"> «Історія української культури» як навчальна; дисципліна, її предмет, мета і завдання. Сутність культури; Методи культурологічних досліджень; Функції культури; Типологія культур. <p>Есе</p>	6

	<ol style="list-style-type: none"> 1. Національна та регіональна культура; 2. Етнічна культура; 3. Масова та елітарна культура; 4. Специфіка народної культури; 5. Субкультура та контркультура; 6. Категорії культури (артефакти, архетипи, культурогенез, ментальність); 7. Особливості української ментальності. 	
2	<p>Тема 2. Найдавніші культури на території України.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Тріпільська культура; 2. Скіфо-сарматська культура; 3. Культура і дохристиянські вірування східних слов'ян. <p>Есе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Джерела вивчення української культури. Велесова книга. 2. Місце української культури в контексті світової. 3. Культурна політика та сучасне суспільство. 4. Найдавніші релігійні уявлення. 	6
3	<p>Тема 3. Культура Київської Русі та Галицько-Волинського князівства.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Основні витoki культури Київської Русі; 2. Освіта Київської Русі; 3. Новий етап у розвитку культури Київської Русі (X-XI ст.); 4. Ренесанс в українській культурі. <p>Есе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Структура та символіка храмової архітектури Київської Русі. 2. Архітектура храмів і монастирів середньовічної Русі. 3. Літературні осередки києворуських книжників (книжники кола Ярослава Мудрого, книжники Києво-Печерського і Видубицького монастирів). 4. «Руська Правда» Ярослава Мудрого – пам'ятка юридичної та суспільно-політичної думки України-Русі епохи Середньовіччя. 5. Фрески та мозаїки Софії Київської. 6. Символіка зовнішніх контурів та внутрішнього простору храмових споруд Київської Русі. 7. Система освіти та типи шкіл у добу Київської Русі. 	6

4	<p>Тема 4. Культура епохи Відродження та доби Просвітництва (XIV - XVIII ст.)</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Розвиток освіти. Греко-слов'яно-латинська школа, колегія. 2. Українські гуманісти. Діяльність братств та культурно-освітніх осередків. 3. Полемічна література. 4. Розвиток книгодрукування в Україні. Острозька Біблія. Пересопницьке Євангеліє. 5. Архітектура та образотворче мистецтво, ренесансний, готичний та романський стилі в архітектурі. 6. Музична культура України періоду Відродження. 7. Феномен козацької культури. 8. Реформування церкви та освіти у другій половині ХУІІ –ХУІІІ ст. 9. Роль Петра Могили у формуванні українського національного культурного середовища та відновленні культурних пам'яток Києва. 10. Наука у другій половині ХУІІ –ХУІІІ ст. 11. Розвиток філософських ідей Г.Сковороди, Ф.Прокоповича. Українська література та книгодрукування у другій половині ХУІІ –ХУІІІ ст. 12. Барокова архітектура та образотворче мистецтво у другій половині ХУІІ – ХУІІІ ст. <p>Есе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Міста як ремісничо-торгові, адміністративні й оборонні центри КиївськоїРусі та Галицько-Волинського князівства 2. Просвітницька діяльність Острозької слов'яно-греко-латинської академії. 3. Перші магістри і доктори: українські здобувачі в університетах Європи. 4. Архітектурні перлини XIV-XVI ст.: Кам'янець-Подільський, Хотинський, Олеський та Мукачівський замки. 5. Ренесансна архітектура Львова XVI – пер. пол. XVII ст. 6. Освіта та наука. Культурно-просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії. 7. Своєрідність формування української барокової культури: архітектура, живопис, музика і театральне мистецтво. 8. Гетьман Іван Мазепа – будівничий української православної церкви. 9. Українське музичне та театральне мистецтво XVII-XVIII ст. (шкільний театр, вертеп) 10. 	6
---	---	---

5	<p>Тема 5. Культура України другої половини XVIII-XIX століття.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні тенденції розвитку Західної Європи і України XIX століття; 2. Основні художні напрями XIX століття: <ol style="list-style-type: none"> а) Класицизм; б) Романтизм; в) Реалізм. 3. Особливості української культури XIX століття: <ol style="list-style-type: none"> а) Література; б) Архітектура; в) Скульптура; г) Образотворче мистецтво; д) Музика; є) Театральне мистецтво. <p>Есе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Український театр козацько-гетьманської доби. 2. Українське архітектурне бароко. Б.Меретин, Й.-Г.Шедель, І.Григорович-Барський. 3. Бароківі мотиви в пам'ятках книжкової графіки (Олександр та Леонтій Тарасевичі, Іван Мирський). 4. Ідеї українського відродження в діяльності Кирило-Мефодіївського товариства. 5. Діяльність "Руської трійці" на ниві національно-культурного відродження Галичини. 6. Культурно-просвітницька діяльність Наукового Товариства ім.Т.Г.Шевченка 	6
6	<p>Тема 6. Українська культура кінця XIX – XX століття.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Загальні тенденції розвитку культури на рубежі XIX-XX ст. 2. Модернізм як світоглядно-естетична система. 3. Становлення української культури в умовах прогресуючого тоталітаризму. 4. Український культурний ренесанс 20-30-х рр. <p>Есе</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Культура і духовне життя в Україні у 1917-1920 рр. 2. Модернізм в українській культурі (кінець XIX – 20-ті роки XX ст.). 3. Суперечності культурного процесу доби тоталітаризму. Українізація та "розстріляне відродження". 4. Радянська культура та проблеми національно-культурного життя в Україні у 60-80-ті рр. "Шістдесятництво". 5. Національно-культурне життя в Україні після встановлення незалежності. 	6

7	Тема 7. Сучасна українська культура 1. Специфіка становлення сучасної культури України; 2. Постмодернізм як світоглядно-естетична система; 3. Тенденції розвитку сучасної української культури. Презентація 5. Що таке бути сучасним українцем. 6. Українцем бути модно.	8
Всього		44

7. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю		Складові оцінювання
поточний контроль, який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.		80%
підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення заліку.		20%
Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; доповідь, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, залік.	

8. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ ЗДОБУВАЧІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ЗАЛІКУ

Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	40
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота здобувача)			
1.3. Підготовка есе за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів есе	10

¹ Індивідуально-консультаційна робота викладача зі здобувачами

1.4. Підготовка презентації за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів презентації	10
1.5. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	10
Разом балів за поточний контроль			80
Підсумковий контроль: залік			20
Всього балів			100

9. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ ЗДОБУВАЧІВ

Рівень знань оцінюється:

- «відмінно» / «зараховано» А - від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацьовувати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та практичних заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував есе за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» В - від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та практичних заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував есе за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «добре» / «зараховано» С - від 74 до 81 балів. Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, есе та активність у науково-дослідній роботі;

- «задовільно» / «зараховано» D - від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та практичних заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, есе;

- «задовільно» / «зараховано» E - від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та практичних заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «незадовільно з можливістю повторного складання» / «не зараховано» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» / «не зараховано» F – від 0 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

100-бальною шкалою	Шкала за ECTS	За національною шкалою	
		екзамен	залік
90-100 (10-12)	A	Відмінно	зараховано
82-89 (8-9)	B	Добре	
74-81(6-7)	C		
64-73 (5)	D	Задовільно	
60-63 (4)	E		
35-59 (3)	FX	незадовільно	не зараховано
1-34 (2)	F		

10. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Букач В. М. Історія української культури. Посібник: методичні рекомендації до самостійної роботи для здобуваіч вищої освіти. Одеса: ПНПУ, 2021. 120 с.
2. Герман Л., Глэба Г., Ралко В., Кочубінська Т., Яковленко К. Чому в українськоум мистецтві є великі художниці. Київ : PinchukArtCentre
3. Грицак Я. Нариси історії України. Формування модерної української нації / Я. Грицак. К. : Генеза 2000. 360 с
4. Гула Р.В., Передерій І.Г., Дерев'янюк Л.І. Історія української культури у схемах, таблицях та ілюстраціях. Київ : Каравела, 2019 р. 180 с.
5. Дедурін Г.Г. Історія та культура України: навч. Посібник. Харків : ХНУВС, 2017. 108 с.
6. Історія української культури / За ред. О. Павлова. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 368 с. Калита Н., Лібет С. «Your Art». Київ : IST Publishing, 2019-202
7. Історія української культури: підручник / за ред. О. Павлової, Т.Мельничук. Київ : Центр учбової літератури, 2017. 340 с.
8. Каденюк О.С., Нестеренко В. А., Завадська І.М., Практикум «Історія та культура України»: навч. посіб. для студентів вищих навчальних закладів освіти : Кам'янець-Подільський, 2019. 191 с.
9. Качкан В.А., Величко О.Б., Божко Н.М. та ін. Історія української культури : підручник. 4-е видання. Київ : Всеукраїнське спеціалізоване видавництво «Медицина», 2021 р. 368 с.
10. Огієнко І. Коротка історія культурного життя українського народу: навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 141 с.
11. Павлова О.Ю, Мельничук Т.Ф. Історія української культури: навч.посібник. Київ : Центр учбової літератури. 2018.339 с.
12. Передерій І.Г. Історія української культури: навч. посіб. для студентів усіх напрямів підготовки денної та заочної форм навчання / І.Г.Передерій, О.В.Тєвікова, А.В.Нарадько; за ред. І.Г.Передерій. Полтава: ПолтНТУ, 2015. 274 с.

13. Сабадаш Ю.С., Історія української культури. Практикум для здобувачів усіх спеціальностей ОС «Бакалавр» денної та заочної форм навчання. Київ : Ліра-К., 2021. 138 с.
14. Сідлецька, Т. І. СЗ4 Історія української культури. Ч. I : навчальний посібник / Т. І. Сідлецька. Вінниця : ВНТУ, 2016. 119 с.
15. Скляренко Г., Маценко Н., Рай К., Рублевська Р., Естеркин І. 25 років присутності Сучасні українські художники. Київ : ArtHuss, 2018. 356 с.
16. Станіславська К. Мистецькі форми сучасної видовищної культури. Київ : Стилос, 2020. 272 с.
17. Сушко А. Історія української культури: навч. посібник. Одеса : Фенікс, 2018. 62 с.
18. Шабанова, Ю.О., Тарасова, Н.Ю., Дичковська, О.Я. Історія української культури. [Текст]: Навчальний посібник для студентів усіх ШІІ спеціальностей денної та заочної форм навчання / Ю.О.Шабанова, Н.Ю.Тарасова, О.Я. Дичковська. ніпропетровськ, 2012. 141 с.

Додаткова:

1. Васіна З. Еволюція українського вбрання. Сторінки історії. Харків : Виват, 2021 р. 560 с.
2. Висоцький О.Ю. Історія української культури: Навчальний посібник. Дніпропетровськ : НМетАУ, 2009. 130 с.
3. Історія української культури: навчально-методичний посібник для підготовки до практичних занять та самостійної роботи студентів спеціальності 034 Культурологія освітнього ступеня бакалавр / укладачі В. А. Дмитренко, В. І. Дмитренко. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2019. Ч. 1 (від найдавніших часів до середини XVII століття). 136 с.
4. Історія української культури у 5-ти т. Т. 4. Кн. 1. Українська культура XIX ст. / А.Ф. Артюх та ін. Київ : Наукова думка, 2008. 1008 с.
5. Кордон М. В. Українська та зарубіжна культура: підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 584 с.
6. Попович М. Нарис історії культури України. Київ : АртЕк, 2017. 730 с.
7. Сабадаш Ю. Історія української культури (XX століття): Ілюстрована хрестоматія. Частина II. Київ : Ліра-К, 2022 р. 292 с.
8. Сабадаш Ю. Історія української культури. Від стародавніх часів до XIX століття. Ілюстрована хрестоматія. Київ : Ліра-К, 2020 р. 320 с.
9. Скляренко Г., Сучасне мистецтво України. Портрети художників. Київ : ArtHuss, 2017. 400 с.
10. Скляренко Г., Українські художники: з відлиги до Незалежності. Книга друга. Київ : ArtHuss, 2020. 304 с.
11. Скляренко Г., Українські художники: з відлиги до Незалежності. Книга перша. Київ : ArtHuss, 2020. 304 с.

Інформаційні ресурси:

1. Культура України <http://elib.nplu.org/> (Дата звернення: 15.07.2022 р.)
2. Нарис історії культури України <http://izbornyk.org.ua/popovych/narys.htm> (Дата звернення: 15.07.2022 р.)
3. Історія України www.izbornyk.org.ua (Дата звернення: 15.07.2022 р.)
4. Братко-Кутикинський О. Мова і ментальність <http://www.ukrcenter.com> (Дата звернення: 15.07.2022 р.)